

ՀՏԴ 82.09Գրականություն**Անահիտ ԱԹԱՅԱՆ****ԱրՊՀ գրականության և ժուռնալիստիկայի ամբիոն, Բ.Գ.Թ., պրոֆեսոր****E-mail:**

ՎԱԶԳԵՆ ՕՎՅԱՆԻ ՎԱՍՏԱԿԻ ՆՈՐ ՎԵՐԱԱՐԺԵՔԱՎՈՐՈՒՄ

«Վ. Օվյանի վաստակի նոր վերաարժեքավորումը» հոդվածը վերաբերում է Բ.Գ.Թ., դոցենտ Ս.Խաչատրյանի վերջերս հրատարակված «Վազգեն Օվյանի քնարերգությունը» գրքի գնահատմանը: Գիրքը Օվյանի գրական վաստակի գնահատության ու արժեքավորման հետաքրքիր փորձ է, որը վերաբերում է թե՛ Օվյանի անձնավորության, թե՛ գրական վաստակի գնահատմանը: Բանաստեղծական մի շարք ժողովածուների, Օվյանի մասին եղած հոդվածների քննությամբ Ս.Խաչատրյանը բացահայտում է Օվյան բանաստեղծի, երգիծաբանի դերը արցախյան գրականության մեջ:

Հեղինակը ներկայացվում է նրա անձի, անվան ու վաստակի շուրջ ժամանակի անհեթեթ ու անթույլատրելի պայքարի թոհուրոհում, բացահայտվում նրա ազնիվ ու արժանապատիվ կեցվածքն ու մարդկային նկարագիրը: Գիրքը նոր խոսք է օվյանագիտության բնագավառում, հետաքրքիր ու դաստիարակիչ երևույթ՝ գրական հարցերով զբաղվող հանրության համար:

Բանալի բառեր՝ վերաարժեքավորում, գրական արժեքներ, ազգային զգացումներ, պատմական հայացք, մենագրություն, «Այս Ղարաբաղն է», Արցախի գրական ընտանիք, երգիծաբան, ժամանակակիցներ, պոեզիայի արժեք, անվան ու վաստակի դեմ, գնահատումներ, մնայուն արժեք, գրականագիտական վերլուծություն:

А. Атаян

НОВАЯ ПЕРЕОЦЕНКА ЗАСЛУГ В. ОВЯНА

Статья «Новая переоценка заслуг В. Овяна» обращена к недавно изданной книге к.ф.н. доцента, С. Хачатряна «Лирика Вазгена Овяна». Книга представляет собой интересный эксперимент по оценке и переосмыслению литературных заслуг Овяна, изучению как личности Овяна, так и его литературных заслуг. Рассматривая ряд поэтических сборников и статей об Овяне, С. Хачатрян раскрывает роль поэта-сатирика Овяна в арцахской литературе.

Автор представлен в гуще нелепой и недопустимой борьбы, связанной с шумихой вокруг его личности, имени и заслуг в свое время, раскрываются его честная, достойная позиция и человеческий облик. Книга - новое слово в области овяноведения, интересное и познавательное явление для литературоведов.

Ключевые слова: переоценка, литературные ценности, национальные чувства, исторический взгляд, монография, «Это Карабах», литературная семья Арцаха, сатирик, современники, ценность поэзии, против имени и заслуги, оценки, вечные ценности, литературный анализ.

A. Atayan

A NEW REASSESSMENT OF V. OVYAN'S MERITS

The article "A new reassessment of V. Ovyan's merits" refers to a recently published book by Ph.D. Associate Professor, S. Khachatryan "Vazgen Ovyan's Lyrics". The book is an interesting experiment in evaluating and rethinking Ovyan's literary merits, evaluating both Ovyan's personality and his literary merits. Considering a number of poetry collections and articles about Ovyan, S. Khachatryan reveals the role of the satirical poet Ovyan in Artsakh literature.

The author is presented in the midst of the time absurd and unacceptable struggle linked to his personality, name and merits, his honest, worthy position and human appearance are revealed. The book is a new word in the field of Ovyan's

literature studies, an interesting and informative phenomenon for literary critics.

Key words: *Revaluation, literary values, national feelings, historical view, monograph, "This is Karabakh", literary family of Artsakh, satirist, contemporaries, value of poetry, against name and merit, evaluations, residual value, literary analysis.*

Լույս է տեսել բ.գ.թ., դոցենտ Ս. Խաչատրյանի «Վազգեն Օվյանի քնարերգությունը» գիրքը, որն ազգային անմար գագուսներ և բռնաճնշումից ազատագրվելու հույսեր փայփայող Օվյան մտավորականի պոետական աշխարհի քննությունն է, միաժամանակ նաև հոգու պարտք ու նոր ուսումնասիրություն հայ գրականությամբ հետաքրքրվող դասախոսների, ուսանողների, գրական հանրության համար:

Օվյանի ստեղծագործությունները նոր ժամանակների տեսանկյունից դիտելու անհրաժեշտությունը Ս. Խաչատրյանին ուղղորդեց դեպի հայրենասեր մտավորականի, բանաստեղծի, արձակագրի ստեղծագործության քննությանը (դեռևս ոչ ամբողջական):

Գրքի գրախոս և խմբագիր գրականագետ Դավիթ Գասպարյանը գրում է, որ վերջին տարիներին Արցախի մամուլում լայն բանավեճ ծավալվեց Վ. Օվյանի գրական ժառանգության վերաարժեքավորման ուղղությամբ: Բանավեճը սրվեց: Տպագրվեցին նաև գրողի դեմ ուղղված քննադատական կարծիքներ...

Ս. Խաչատրյանի կատարած աշխատանքը վկայում է Օվյան գրողի, մտավորականի վաստակի գնահատման պատիվն ու արժապատվությունը բացահայտելու նրա նպատակն ու հավատամքը:

Ս. Խաչատրյանի՝ Վ. Օվյանի պոեզիայի քննությանը նվիրված գրքում բազմաթիվ փակագծեր բացող վկայություններ են Օվյանի անձնավորության, քաղաքացիական կեցվածքի, գրական վաստակի, պատվի ու պատասխանատվության, հայրենասեր կերպարի մասին:

Քննելով նաև Օվյանի դեմ միտումնավոր գրոհների ակունքներն ու պատճառները՝ մի շարք էջերում հեղինակը բնութագրում է Օվյան մտավորականին, դիտում նրա վաստակը՝ համոզված, որ գրողին գնահատելու լավագույն ձևը նրան ճիշտ ներկայացնելն է: Գրականագիտական պատասխանատվությամբ է Ս. Խաչատրյանը քննում

Օվյանի պոեզիան: Բնականաբար ճիշտ է գրականագետ Դ. Գասպարյանը. «Մենագրությունն ավելի կշահի, եթե Օվյանը երևա իր գրական ու պատմական ժամանակի մեջ, նաև՝ ժամանակի հայ գրականության անդրադարձներով (Հովհ. Շիրազ, Հ. Սահյան, Պ. Մևակ և ուրիշներ...)»¹: Պարտավորեցնող պահանջ՝ առաջիկայում լրացնելու համար օվյանական ուսումնասիրությունները, որոնք խիստ արդիական են ու անհրաժեշտ ծանր կացության մեջ գտնվող մեր ժողովրդին, այսօրվա երիտասարդությանը. «Այսօրվա ժամանակը, նաև գրականությունը, ընդհանրապես արվեստին նոր պահանջներ է ներկայացնում՝ ինքնուրույն երկիրը նաև աշխարհին տալու բան պիտի ունենա և ոչ թե, ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ Արցախում, բավարարվի իր տեղական սնափառությամբ»: Գնահատելով Ս. Խաչատրյանի կատարած աշխատանքը՝ գրականագետը նշում է. «Ոսկին հանքաքարից զատելու գործընթացի ճանապարհի հաջող քայլերից մեկը, ահա, Ս. Խաչատրյանի «Վազգեն Օվյանի քնարերգությունը» մենագրությունն է»: Վ. Օվյանի պայծառ հիշատակը այսօր պիտի խնկարկվի, իսկ նրա ստեղծած գեղարվեստական արժեքները պիտի ավանդվեն սերնդեսերունդ: Ս. Խաչատրյանը հենց Օվյանի անունը խնկարկողներից է, քանզի բազմաժանր հեղինակն այն գրողներից է, որի ոչ միայն երկերով, այլ կենսագրությամբ, մարդկային վսեմ նկարագրով սերունդներ են դաստիարակվում: Գրականագիտությունը, հիրավի պարտք է Օվյան: Նրա թողած հարուստ գրական ժառանգության թերևս խորքային բացահայտման առաջին փորձն է Ս. Խաչատրյանի աշխատությունը:

Գիրքը հետաքրքիր ուսումնասիրություն է՝ բացահայտելու արցախյան գրականության այսպես կոչված՝ «փակ էջերից մեկը»: Աշխատությունը դեռևս շարունակվելու կարիք ունի, քանի որ յուրաքանչյուր վերնագիր ունի կախման կետեր, ասել է թե՛ չբացահայտված տողեր, նոր ասելիք՝ համահունչ դարի և ժամանակի պահանջներին:

Ակնարկային բնույթ ունի հեղինակի՝ Վ. Օվյանի կենսագրության մասին Ս. Խաչատրյանի բազմախոս բնութագիրը, ուր տեսնում ենք Օվյան հեղինակի բանաստեղծական, հրապարակախոսական, երգիծական անուրանալի քանքարը, մարդ կոչման արժանապատիվ կրողի քաղաքացիական դիրքորոշումը: Ս. Խաչատրյանի բնութագրումներում Օվյանը նախանձելի եռանդով, պատասխանատվությամբ օժտված արհեստավարժ հեղինակ է, Արցախի գրական անդաստանի այն հազվագյուտ անդամներից, ով չերկնչելով ժամանակի ակնհայտ ճնշող կապանքներից ու լռեցնող մտրակներից, կարողացավ գրականությունը

¹ **Խաչատրյան Ս.**, *Վազգեն Օվյանի քնարերգությունը*, ԱրՊՀ, 2022, էջ 5:

Բոլոր մեջբերումները քաղված են նշված գրքից (հղումները հաջորդիվ տեսնել տեքստում):

ծառայեցնել ժողովրդին՝ երբեք չհաճոյանալով ժամանակի «հզորներին» ու տիրողներին: «Իսկական ընտրյալ, ում «ղեպի ընթերցողի սիրտը տանող ճանապարհը ազնվությունն է, նրա կերտած տողի շիտակությունը»» (էջ 27), - գրում է Ս. Խաչատրյանը:

Կենսագրական համառոտ ակնարկից հետո Ս. Խաչատրյանը վերլուծում է Օվյանի «Լեռների լեզենդը», «Այս Ղարաբաղն է», «Կապույտ հուշեր» շարքերը՝ ընդգծելով Օվյան բանաստեղծի բանարվեստի ստեղծագործական հմայքը, հայրենի եզերքի հանդեպ ունեցած սերն ու նվիրվածությունը: Սեր, որ գալիս է արցախցի տատ ու պապից, թթենու հրաշք ծառից, նրա անմահական պտուղներից, Մռավ սարից, Թարթառ գետից, բազում պատմական հուշարձաններից: Հայրենիքի, ժողովրդի պատմությունն է կերտում Օվյանը՝ կենտրոնում տեսնելով մայր հայրենիքից զատված Արցախը՝ «սուրբ նշխարը շան բերանում»:

Հետաքրքիր ընդհանրացումներով է գրականագետը վերլուծում բանաստեղծական շարքերը, բացահայտում Օվյան բանաստեղծի սերն Արցախի հանդեպ, ինչպես նաև նրա ահագանքը՝ հայրենի հողի վրա ապրելու, գոյատևելու խորհուրդն ու պատգամը: «Այս Ղարաբաղն է» ստեղծագործությունը Ս. Խաչատրյանը իրավացիորեն համարում է Արցախի «Ես իմ անուշ Հայաստանին», որը կարելի է նաև վեպ անվանել, որում խտացված են Արցախի պատմության հերոսական դրվագները: «Այս անգուցական քերթվածքի յուրաքանչյուր տողը մի սպառազեն զինվոր է և հայրենիքը շենացնող պատվախնդիր արհեստավոր, հոգևոր գանձեր երկնող ոսկեդարի գրիչ, չքնաղ եզերքով սքանչացած տաղանդաշատ նկարիչ, «վասն քճանքի» տաղեր թխող խղճուկ ոտանավորչիներին խարազանող արվեստագետ և դարավոր թշնամու նենգության մասին աղաղկող Ձենով Օհան», - գրում է Ս. Խաչատրյանը: Հեղինակը երկը դիտում է 1979 թվականի ազատագրական պայքարի նախերգանքի ժամանակաշրջանում, համազգային շարժումից 10 տարի առաջ, երբ իր սերնդակիցները հաճոյանում են Բաքվի դրածոների առաջ և աչք փակում իրականացվող հակահայկական հրեշավոր քաղաքականության ու գործողությունների հանդեպ: Երկը հեղինակը դիտում է որպես նվիրյալ որդու ճնրաղի սիրո ծես, որպես կեղեքող վշտի ճիչ, որպես բողոքի ու ցասման ոգեղեն լավա և որ ամենակարևորն է՝ զգաստության կոչող զանգ, «որի դողանջները թեև խորհրդային գրաքննության պատճառով լռեցվել են գրողի ապրած ժամանակաշրջանում, սակայն այսօր հնչում են բարձր ու խրոխտ՝ տարածվելով հայրենի եզերքում և նրանից դուրս՝ ազգային արժանապատվության և հայրենասիրության սրբազան հուրը բորբոքելով թե՛ ներսում, և թե՛ դրսում (էջ 30)»:

Մանրամասն վերլուծելով երկը՝ հեղինակը «Այս Ղարաբաղն է» տողը վերնագիր է համարում յուրաքանչյուր գլխի համար, քանի որ երկը կարելի է ըստ արծարծվող խնդիրների բաժանել մասերի ու ներկայացնել որպես առանձին բանաստեղծություն: Հետաքրքիր վերլուծությունները, տեղին գուգահեռները վկայում են հեղինակի պոեզիայի զգացողությունը, պատմական ժամանակաշրջանի էության ճշմարտացի դիտումը, պատմության և արդիականության կապի վերհանումը: «Այս Ղարաբաղն է»

ասքը բարձրաթիչ ստեղծագործություն է և կատարում է իր ազգաշահ առաքելությունը» (էջ 34),- գրում է Ս. Խաչատրյանը՝ գաղափարագեղարվեստական արժանի վերլուծության ենթարկելով ստեղծագործությունը, այն համարելով արցախյան գրականության մեջ նմանը գոյություն չունեցող ասք: «Երբ բանաստեղծական խոսքն անկեղծ է և հուզառատ, հստակ է և համարձակ, անվրեպ հասնում է լսարանին և կատարում իր առաքելությունը՝ հայրենասիրության և ազգային արժանապատվության գիտակցության փրկարար լույսը վառում մարդկանց աչքերում» (էջ 34), - կարդում ենք Ս. Խաչատրյանի գրքում: «Կապույտ հուշեր» շարքի վերլուծությունն ապացուցում է Օվյանի բանաստեղծական քանքարի կարևոր առանձնահատկություններից մեկը՝ դասական պոեզիային առաջադրվող պահանջները բավարարելու հատկանիշը: Այս շարքի վերլուծությունները բացահայտում են Վ. Օվյանի պոեզիայի գեղարվեստական առանձնահատկությունը, նրա բառաստեղծման արվեստը: «Ցուցադրական ու արհեստական անհոգի տող չունի Վ. Օվյանը», - հավաստում է գրականագետը՝ բերելով համապատասխան ապացույց-տողեր:

Շարքի բանաստեղծություններում Օվյանը նգովում է միջուկային աղետը, թանձր գույնով վրձնում որդեկորույս մայրերի, անայր մնացած կանանց, որբացած մանուկների մորմոքը: Որոշակի խոսք կա նաև գյուղը պատկերող տողերի մասին, ուր հեղինակը բացահայտում է Հ. Սահյան- Վ. Օվյան միջտողայնությունը:

Հետաքրքիր ընդհանրացում ունի «Միրո տարիներ» շարքի վերլուծությունը՝ որպես արցախյան ավանդապահությամբ, դարերով սրբագործված հայկական բարոյական վսեմ արժանիքներով՝ առաքինությամբ ու պարկեշտությամբ ընթերցողին հմայող սիրային ստեղծագործություններ:

«Հավատարմությունն է բանաստեղծի ուզածը, որը մեծ սիրո առաջին ու միակ երաշխիքն է»: Հաջորդ՝ «Հասուն տարի» շարքի վերլուծություններում Օվյան՝ կես դարը բոլորած հասուն այրն է, որն անտարբեր չէ դարի տարուբերումներին, հայրենի եզերքի ցավին: Դա է ճշմարիտ գրողի կոչումը,

մարդու խիղճը հանգիստ է, երբ հայրենիքին պարտք ունի տալու: Ճշմարիտ մտավորականն իր բանաստեղծական կեցվածքով կատարում է իր պարտքը: Ս. Խաչատրյանը բերում է տողեր, որտեղ տեսնում ենք հայրենի եզերքի ճակատագրով մտահոգ քաղաքացուն, որն իր սուր գրչով ծաղրել է «սուտ ճամարտակողներին»:

Հեշտ չէր հոսանքին հակառակ գնալը: «Հայրենադավ իշխողների ստրկամիտ պահվածքի պատճառով հարազատ բնաշխարհից վտարվեցին նույն այդ բնաշխարհի ճակատագրի համար այրվող մտավորականները՝ Բագրատ Ուլուֆայանը, Ժան Անդրյանը, Բոգդան Ջանյանը և ուրիշներ»:

Օվյանի գրիչը չէր կարող կաշառվել. «Ազնվագարմ բանաստեղծը, անխաթար պահելով իր մարդկային նկարագիրը, փորձում է ծիծաղի զգաստացնող հաբով կասեցնել մարդկային կորուստը, որը հավասարազոր է բարոյականության կորստին», - գրում է Խաչատրյանը (էջ 46): Որպես ապացույց՝ թուուցիկ վերլուծված են 18 ութնյակներ, որոնց մեջ փիլիսոփայական խտացումներ կան: Հրաշալի մեկնաբանություններ են «Պատմության դասին», «Մենախոսություններ» շարքի վերլուծությունները: Հետաքրքիր ընդհանրացումներով Ս. Խաչատրյանը վեր է հանում Օվյանի գրականագիտական հայացքները, որոնք շերտ առ շերտ բացվում են շարքի «Բանաստեղծները» գործում: Ո՞վ է բանաստեղծը, որն է նրա վսեմագույն կոչումը: «Տաղանդները «ծառեր են՝ կանգնած մայր հողի վրա»: Ճշմարիտ բանաստեղծը Հովհաննես Թումանյանն է, որը ծնվում է յուրաքանչյուր սերնդի հետ: Ներքին մի հյուսվածք կա Թումանյան-Օվյան կապի բացահայտման մեջ: Նրբահյուս, պայծառ երգեր գրելու կոչ է անում Օվյանը գրչընկերներին՝ հիշեցնելով.

Մեծությունը չափվում է ոչ թե սոսկ ապրած կյանքով,

Այլ՝ ապրած կյանքի վսեմ խոյանքով:

Բանաստեղծը կոչված է խոսքի ուժով պայքարելու ընդդեմ կեղծիքի ու մորթապաշտության, - ընդհանրացնում է գրականագետը և մի շարք բանաստեղծությունների վերլուծությամբ բացահայտում Օվյանի գրական բարձր ճաշակը՝ քննելով 70 տարիների ընթացքում Ադրբեյջանի կազմի մեջ գտնվող Արցախի ողբերգական պատմությունը՝ շեշտելով բանաստեղծի քնարական հերոսի և Օվյան մարդու մարդկային նկարագրի միջև անկրկնելի ներդաշնակությունը:

Վերլուծված են շարքի «Լեզենդ Ադամի մասին», «Լեզենդ խանդի մասին» բանաստեղծությունները, որոնք հեղինակի համար աշխարհայացքային, սյուժետային գործեր են, որոնց կարելի է անդրադառնալ հետազայում՝ որպես խոհափիլիսոփայական երկեր:

«Լեռների լեզենդը» գրքի «Մենախոսություններ» շարքը հայ ժողովրդի պատմությունն է՝ ձևի ու բովանդակության ներդաշնակությամբ փայլող պատմական թեմատիկային առնչվող երկեր: Հետաքրքիր զուգահեռներով (Օվյան-Շիրազ) Ս. Խաչատրյանը շեշտում է հեղինակի շիրազասիրությունը, Շիրազ մարդուն և բանաստեղծին ճիշտ գնահատումը: «Ինքն էլ Հայաստանից հանիրավի խլված պատմական Հայաստանի 10-րդ նահանգի Արցախի Շիրազն է, ում երգը երբեք չկարողացան կաշառել» (էջ 61), - գրում է գրականագետը:

Բանաստեղծությունների վերլուծություններում բանաձևվում է Օվյանի չափածո խոսքի քաղաքացիական ոգին, որի առանցքում Արցախն է՝ սրբազան տունը, հայրենի հողը, ոգի, որի ինքնությանը սպառնում է դարավոր թշնամին: Ընդհանրացնելով իր խոսքը Ս. Խաչատրյանը «Լեռների լեզենդը» համարում է հերոսական Արցախ լեռնաշխարհի լեզենդ՝ դարերի խորքից եկող, մեր օրերում վերստին հարստացող նոր պատումներով: Բացահայտվում է Օվյան արվեստագետի բնածին տաղանդը, նրա ստեղծագործության դասական պարզությունը, անարդարության, անարդար մարդու դեմ կովող, բանաստեղծի վեհ կոչումն արատավորող երևույթների դեմ պայքարող հեղինակը: Թեպետ թռուցիկ, բայց հետաքրքիր է մեկնաբանված «Սմբատ և Բաբեկ» բանաստեղծությունը: Կարծում ենք լավ կլիներ այն զետեղվեր նախորդ գլխում՝ ցույց տալով պատմության ու ներկայի հավերժական պայքարը՝ ավելի մանրակրկիտ գրականագիտական վերլուծության ենթարկելով երկը: Ս. Խաչատրյանը խոսում է նաև Օվյանի երգիծական արվեստի մասին, որը, թերևս, բացահայտման ավելի մեծ խորք ունեցող երևույթ է: Այնուամենայնիվ սեղմության մեջ էլ ասելիքն ստացվել է: Օվյանը Պարոնյանի, Օտյանի հզոր ավանդները կիրառող գրող է: «Օվյանի գրիչն անվրեպ ու անխնա է, երբ խոսքը վերաբերում է մեր հայրենի տանն իրեն տանտեր համարող, աչքը մեր հողին տնկած ոսոխին և նրա հայազգի հայրենադավ դրածոյին՝ Կևորկովին» (էջ 68), - գրում է գրականագետը: Օվյանի գրչի տակ ասես քննության է դրվում Կևորկով դրածոն, որը նենգում է մեր պատմությունը, չարախոսում հայ մտավորականների դեմ, ոտնահարում հայն ու հայեցին: Այդ մանեկենը եղբայրության դրոշի տակ հայրենադավ իր դեմքն է բացահայտում: «Սատիրիկոն» շարքում բացահայտվում է Օվյանի քաղաքացիական ակտիվ կենսադիրքը, մարտնչող ոգին: Մեկ տասնյակ երգիծական բանաստեղծությունները վկայում են, որ Օվյանի քնարական հերոսը երբեք չոգևորվեց «ինտերնացիոնալիզմի» գաղափարներով, ընդհակառակը, նա, ամեն քայլափոխի զգում էր հայրենի հողի վրա կախված վտանգը ու չէր լռում...

Նա չվախեցավ գրականություն բերել Արցախի ողբերգությունը: Վերլուծված են «Նազար-Նամե», «Կրկեսը» երկերը՝ որպես Օվյանի երգիծական քնարի բարձունքներ:

Ավանդական ու ժամանակակից թեմաների վերլուծություններում տեսնում ենք գրականագետի՝ օվյանական աշխարհի խոր իմացությունը, նրա դավանած կենսական ճշմարտությունների էության հետաքրքիր բացահայտումը:

«Ճշմարիտ բանաստեղծի կոչումը դիմակներ պատռելն է, այսինքն մարդկանց ու իրերին իրենց անուններով կոչելը» (էջ 19), - գրում է Ս. Խաչատրյանը: Հիրավի, Օվյանի ապրած ժամանակաշրջանում խիստ անհրաժեշտ էր սատիրայի շառաչուն ապտակը՝ կյանքի բացասական տիպերի դեմ: Հետաքրքիր են «Կրկես» խորագրի տակ գետեղված «Ղարաբաղցի Խաչանը և անգլիացի դիպլոմատը», «Հեքիաթ փառամոլ էշի մասին», «Հեքիաթ դատավոր աղվեսի մասին», «Փշկո կատուն քարտուղար ու խորհրդատու»՝ երկերը, որոնց մեջ Ս. Խաչատրյանը բացահայտում է դրանց արդիական հնչողությունը: Դրանք բնորոշում են ստորաքարշ, երկրի ու ժողովրդի հոգսերի հանդեպ անտարբեր, միայն սեփական շահով ու փառքով մտահոգվող խորհրդականներին, որոնք կատվային ճարպկությամբ շքանշաններ ու հաստիքներ են ձանկում՝ փակելով արժանի մարդկանց ճամփան: Հրաշալի վերլուծություններ են «Նազար-Նամե», «Կրկեսը» երկերի մեկնաբանությունը:

Ս. Խաչատրյանը խորապես ցավում է գրողի անվան ու վաստակի դեմ ժամանակին սկսված անհեթեթ ու անթույլատրելի արշավի համար:

«Անհեթեթ ու անթույլատրելի արշավ գրողի անվան ու վաստակի դեմ» վերնագրի տակ Ս. Խաչատրյանը բացահայտում է Օվյան գրողի վաստակի դեմ սկսած աննախադեպ զրպարտություններն ու հերյուրանքները, որոնց դեմ հանդես եկան Արցախում հայտնի ու ճանաչված տասնյակ մտավորականներ:

Առիթները տարբեր էին. նախ և առաջ Օվյանի սուր գրիչը, կյանքի բացասական երևույթների քննադատությունը, գրական խոտանը չընդունելը, տերերին քծնելն ու «դարի մեծագործությունների» գովերգումը ժխտելը (խոսքը Ադրբեջանի իշխանությունների կողմից կատարվող մեծագործությունների մասին է): Ս. Խաչատրյանը ուսումնասիրել է գրողների միության պաշտոնաթերթերի մեղադրանքները՝ Օվյանի հասցեին արված, և բացահայտել ժամանակի սխալներն ու միտումնավոր գնահատականները: «Գրողը ոչ թե պատմություն է արձանագրում, այլ գեղարվեստական ստեղծագործություն է կերտում, և նրա իրավունքն է՝ իր

գրական հերոսներին ներկայացնել այնպես, ինչպես ինքն է նպատակահարմար գտնում՝ հումորիկ-գավեշտական, թե՛ ողբերգական գույներով (էջ 87)»։ Ս. Խաչատրյանը մեկնաբանում է Օվյանի «Խանքենդի» վիպասքի շուրջ ծավալված բանավեճը, նրա շուրջ ծագած միտումնավոր կարծիքները՝ քննելով վեպի ստեղծագործական պատմությունը։

Ս. Խաչատրյանը քննում-մեկնաբանում է Օվյանի դեմ տպագրված հերյուրանքները, քննում պատմագետների, գրականագետների կարծիքները, որոնք վկայում են Օվյանի հայրենասեր կեցվածքը, բարոյական անաղարտ կենսադիրքը։

Մենագրության հեղինակն ընդհանրացնում է, որ ԼՂՀ ԳՄ քննադատության թիրախ է ընտրվել Օվյանի այն ստեղծագործությունը, որը «Ժամանակին ոչ միայն Արցախում սիրված ու կարդացվող գրքերից մեկն էր, այլև արժանացել է բարձր գնահատականի»։ «Այս վիպակը միանգամայն ուրույն երկ է՝ համեմված շատ հաճախ նրբին հումորով, հաճախ էլ սարկաստիկ ծիծաղով», - գրել է գրականագետ Սերգեյ Աթաբեկյանը (էջ 91)։

Ս. Խաչատրյանը նշում է, որ Օվյանի անվան դեմ արշավի հեղինակները նրա անունը փորձել են կապել Ղարաբաղի բռնակալ Կնոբկովի հետ։ Այնինչ Օվյանի բազմաթիվ բանաստեղծություններում խոսվում է Ղարաբաղի դրածո այդ բռնակալի մասին («Այս Ղարաբաղն է», «Հուդային», «Բասարական», «Դու ծախու հոգի», «Հիմա էլ լռենք», «Ամարաս» և այլն)։

Ժամանակի ընթացքում ջրերը պարզվել են, բնականաբար նրա անվան ու գրական վաստակի դեմ կազմակերպված քստմենտի արշավը խայտառակաբար ձախողվել է ոչ միայն Արցախում, այլև այդ կապակցությամբ տասնյակ ջախջախիչ հոդվածներ են տպագրվել հայաստանյան մամուլում («Ազգ», «Տարեգիր», «Հրապարակ», «Առավոտ», «Հետք» և այլն), - հավաստում է Ս. Խաչատրյանը։ Գրականագետն ափսոսում է, որ Օվյանի դեմ սկսած այս արշավը ժամանակին չկանխվեց։ Այսօր ժամանակն է թացը չորից զանազանելու, Օվյանի վաստակը ըստ արժանվույն գնահատելու։

Աշխատանքի վերջում Ս. Խաչատրյանը բերում է նշանավոր գրողների, հրապարակախոսների, գրականագետների կարծիքներ՝ Վ. Օվյան մարդու, նրա արժանապատիվ կեցվածքի, ակտիվ և ազնիվ կենսադիրքի մասին։

Հիրավի, Օվյանի գրական-հասարակական գործունեությունը, նրա գրողական տաղանդն այսօր էլ առինքնող է։ Իսկ մեր գրականագիտությունը դեռ ասելիք չառ ունի։ Ս. Խաչատրյանի գիրքը Վազգեն Օվյանի ծանրակշիռ

վաստակի մասնակի բնութագիրն է, քանի որ վերլուծված է միայն գրողի քնարերգությունը, մի մարդու, ով արժանի է խնկարկման, ով մեր պատմության ամենադաժան ու ճակատագրական ժամանակներում խաբված չապրեց, Արցախում ամուր պահեց հայն ու հայկականը: Իսկ պատմության սխալների համար գրողները չէ, որ պիտի պատասխան տան: Կարևորը՝ արժանապատիվ կեցվածքն է:

Ուսումնասիրվող նյութը հարուստ է, սակայն դեռ կան բազմաթիվ չբացված փակագծեր, զգացվում է, որ կբացվեն դրանք և գրականագիտությունն իր ամբողջական ու արժանի պարտքը կկատարի նշանավոր գրողի վաստակի գնահատման հարցում: Գրականագիտական գուգահեռներն ու ընդհանրացումները վկայում են գրքի հեղինակի՝ գրական աշխարհին ընկալելու, Օվյանի արվեստը, նրա հմայքը, գեղարվեստական ու գաղափարական արժեքը գնահատելու ձիրքը: Գիրքը գրված է այն հաստատ համոզմունքով, որ Վազգեն Օվյանի՝ ազգային հպարտությամբ լեցուն երկերը ներկայացնում են հայրենիքը, հայ ժողովրդի պատմությունն ու նրա դիմանկարը:

Կանաչ ճանապարհ Ս. Խաչատրյանին՝ օվյանագիտության բնագավառում:

Գրականություն

1. Խաչատրյանի Ս., Վազգեն Օվյանի քնարերգությունը, Ստեփանակերտ, ԱրՊՀ հրատ., 2022, 111 էջ:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական խորհրդի անդամ, բ.գ.թ. Լ.Գ.Մարգարյանը: